

Het spreekt van-zelf dat de kunstenaar, die de hoogvlakte van zulk evenwicht heeft betreden; die de dagelijksche daden en gebaren geleid heeft naar, bewerkt heeft tot zijn eigen wezen, waar ze bestendig worden tot verhoogde en veralgemeende waarheid; die ze binnen de òekonomie weet te houden van een klaar inzicht over zich-zelf en over hunne uitdrukkings-noodwendigheden; — hij die niet meer is de barbaarsche geluider of strijker-van-verf, immediaat reageerend, met panische vreugd haast maar zonder bezonken gevoel, in onomatopeeën en trippeling (wat zijn sommige gedichten méer?) of klodders morsige of schreeuwende kleur, of een onbeoordeelden indruk; maar die geen impressie terug zal geven aan de inboezemde natuur dan na het filtreeren door een gemoed en een geestelijkheid die de eigen bewogen vrede hebben gevonden: het spreekt van-zelf dat de kunstenaar, die tot Levens-stijl is gegroeid, geen werk zal voortbrengen dan van Stijl-in-den-vorm.

Wil dit echter zeggen, dat de hoogte-maat van den Levens-stijl de scherpte of de uitzonderlijkheid van den Vorm-stijl bepaalt? Moet men er als eene waarheid uit afleiden dat, naarmate de persoonlijke geaardheid van den artiest in eigen afteekening wint, ook de uiterlijkheid van zijne kunst in eigenaardigheid, in afgetrokkenheid zal stijgen?

Het ware zeker onvoorzichtig, het als noodzakelijk voor te stellen.

Want, nietwaar, elke kunstuitvoering hangt af van eene techniek en de gebruikte grondstof. De eene of andere dier grondstoffen moge gemakkelijker verwerken; licht boetseert men makkelijker in pasteline (of hoe heet het?) dan in klei; tempera-verf is plezieriger dan akwarel-kleur; en ik vind soms mijn woorden beter in 't Fransch dan in 't Nederlandsch. Maar vast staat: ik moet boetseeren, schilderen of schrijven, wil ik bekomen een beeld, een schilderij, of dit opstel. Wij zijn gebonden door de uitoefening van onzen arbeid aan het gereedschap ervoor, en men schaafde vooralsnog niet beter dan met een schaaaf.

Nochtans schrijft Querido anders dan Couperus — en ik neem het geen van beiden

kwalijk —; Mejufvrouw van Hall bewerkt anders haar beelden dan Toon Dupuis; en hetzelfde paard zouden Breitner en Hart-Nibbrig, hoewel beiden op doek van zelfde kwaliteit en met de eigenste verve en kwasten, op zeer onderscheiden manier, maar ik vermoed, behandelen. Ligt dat nu aan den afzonderlijken Levens-stijl van elkeen dezer artiesten? Is Verhaeren heftiger en vreemder in zijn stijl dan Maeterlinck, omdat hij het ook innerlijk is; omdat „le Style, c'est l'homme même”? Want men spreke niet van educatie. Verhaeren en Maeterlinck gingen school bij dezelfde Jezuïeten. En schrijven leert men niet. . . .

Het weze vooreerst gezegd, dat zeer groote en zeer bijzondere kunstenaars zich liefst beholpen hebben met de meest gewone en de meest versletene middelen. De rijke Racine is een arm woorden-boek. Miserabele dichters, daarentegen, zoeken de vreemdste vocabelen voor de armoedigste gemeen-plaats. De waarde der emotiviteit, en hare gewiktheid, brengt dus niet noodzakelijk meê de meer-of-min groote weelderigheid van hare uitdrukking. Het „Nihil in intellectu quod non prius fuerit in sensu” brengt niet meê, dat het over-tollige en overweldigende der zintuigelijke gewaar-wording het schiftende verstand overrompelt, — waar Levens-stijl voor zorgt, — en dus ook niet dat een overvloed van woorden nodig zij om ze ter wereld te brengen. En nochtans, ik herhaal het: waar enkelen als van zelf alles tot zijne eenvoudigste expressie herleiden, vinden geestelijk-evenwaardigen nodig, geen bestand-deel van hun gevoel ongezeid te laten, en kleeden in een profusie van bijzonderheden wat de eersten vertoonden in een zeer welsprekende naaktheid.

Dat is, meen ik, omdat minder de graad van Levens-stijl op den Vorm-stijl invloed heeft, dan de individuëele physiologie van den artiest, en omgekeerd: dat elks physiologisch wezen minder invloed heeft op de vorming van Levens-stijl (waar veel denken, en soms bewust strijden bij komt), dan op Vorm-stijl (die „l'homme même” is omdat hij meer van zijne zenuwen dan van zijn intellekt vergt). Met andere woorden, wat de senso-